

Hladíková, Ludmila

Štípaná industrie starší doby bronzové

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. M, Řada archeologická. 2003-2004, vol. 52-53, iss. M8-9, pp. [65]-87

ISBN 80-210-3665-6

ISSN 1211-6327

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/113664>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LUDMILA HLADÍKOVÁ

ŠTÍPANÁ INDUSTRIE STARŠÍ DOBY BRONZOVÉ

Již několik let můžeme pozorovat jistý vzestup badatelského zájmu o postneolitickou štípanou industrii. Existují však početné soubory této industrie ze starších výzkumů, při jejichž vyhodnocení nebyla štípaná industrie brána v potaz. Při řešení svého výzkumného záměru jsem se seznámila s většími kolekcemi štípané industrie z Šatova (o. Znojmo) a Vyškova. Obě pochází ze starší doby bronzové, většina artefaktů byla nalezena v sídlištních jamách. Obě lokality byly dlouhá léta porušovány těžbou hlíny a stručné záznamy o nálezech jsou jediným příspěvkem k jejich publikaci. Pokud se vůbec zmiňují o štípané industrii, pak jen ve výčtu. Rovněž nálezné zprávy z výzkumů poskytují informaci poskrovnu, v obou případech bylo alespoň možné dohledat určité nálezné okolnosti v katalozích a knihách muzeí ve Vyškově a ve Znojmě.

Šatov – hliník závodu Keramika

V Šatově vedl záchranný výzkum roku 1962 V. Vildomec, odborný dohled poskytoval K. Tihelka. Jejich náleznová zpráva z 17.8. 1962 a 4.1. 1967 je uložena v archivu nálezných zpráv AÚ ČAV Brno pod číslem 18/67. Naleziště v poloze „hliník závodu Keramika“ se nachází v mírné kotlině nedaleko potoka Danýže. Na ploše 160x80 metrů bylo zjištěno více než 130 sídlištních jam věteřovské kultury se zlomky keramiky, kostmi, kostěnou a štípanou industrií a jen malým počtem bronzových předmětů. Jámy měly kuželovitý průřez s průměrem dna mezi 140–300 cm, v jamách I-7 a III-44 byly zjištěny lidské pohřby. O předchozích výzkumech ani o obsahu jednotlivých jam se žádná nálezná zpráva nedochovala. V. Vildomec zapsal, že nálezy uložil v muzeu podle objektů, ale toto rozdělení se nezachovalo.

S použitím lístkového katalogu JM Znojmo lze do určité míry rekonstruovat alespoň obsah sídlištních jam. Vybrala jsem jen objekty, z nichž pochází i štípaná industrie, z řady dalších pochází i broušená industrie. Celkem jsem ve sbírkách Jihomoravského muzea Znojmo našla 50 ks spolehlivě datované štípané industrie z šatovské cihelny.

Z povrchových sběrů pochází pět fragmentů žernovů, pískovcová licí forma a retušovaný hrot (A 4062).

I-7: obsahoval lidský kostrový hrob, četnou keramiku, hliněné závaží, místně retušovaný úštěp bez kůry (A 3897), úlomek valounu, kostěnou industrii, zvířecí kosti a lastury.

I-8: obsahoval keramiku, retušovaný hrot (A 3768), zvířecí kosti a lastury.

I-9: obsahoval keramiku, velkou cílovou čepel (A 3674) a zvířecí kosti.

I-11: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, srpovku (A 3692), podhřebenovou čepel (A 3694) a hrotitý fragment beze stop štípaní (A 3693) z rohovce, zlomek brousku, další zlomek kamene, čelisti a kosti zvířat.

I-23: obsahoval keramiku, semikortikální úštěp (A 3583) a zvířecí čelist.

I-27: obsahoval keramiku, ze stěpu vybroušené kolečko, hřebenovou čepel – hranu jádra (A 3547), zvířecí kosti a lastury.

I-36: obsahoval početnou keramiku, mazanici s otisky, dlátko (A 3488), parohový nástroj a zvířecí kosti.

I-39: obsahoval keramiku, přirozený úlomek hrotitého tvaru ze suroviny s kovovým slídnatým leskem, úštěp s paralelními negativy (A 3842), fragment semikortikálního úštěpu (A 3843), kostěnou industrii a lastury.

I-53: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, fragment úštěpu s paralelními negativy (A 3401) a drobný úštěp bez kůry (A 3402), tři ploché otloučené kameny, oblázek, kostěnou industrii, zvířecí kosti a lastury.

II-23: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, štípač (A 3180/1) a úštěp bez kůry (A 3180/2), zvířecí kost a lastury.

II-28: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, hrotitý úlomek křemene s upravenouází (A 3132), srpovku (A 3133), křemen, kostěnou industrii a zvířecí kosti.

II-32: obsahoval keramiku, retušovaný nástroj nejasného typu (A 3109), brousek, zlomek pískovcového kotouče s rýhami a provrtem, kostěnou industrii, zvířecí kosti a zuby a lastury.

II-34: obsahoval keramiku, úštěp bez kůry (A 3038), plochou kamennou destičku, zvířecí roh a říční škebli.

II-42: obsahoval keramiku, keramické kolečko vybroušené ze stěpu, četnou štípanou industrii (A 3049 – A 3054) – retušovaný hrot, srpovku, 2 štípače/dlátko, fragment čepele a úštěp s ventrálními negativy, zvířecí čelist a zub.

III-2: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, semikortikální úštěp (A 2682), kostěnou industrii, zvířecí kosti a lastury.

III-4: obsahoval keramiku, dva úštěpy (A 2764, A 2765), kostěnou industrii, zvířecí kosti a lastury.

III-19: obsahoval početnou keramiku, mazanici s otisky, dlátko (A 2904) a úštěp bez kůry (A 2905), plochý břidličnatě dělený kámen se stopami použití, kamenné otloukače, žernov, valounek tuhý, kostěný hrot a šídlo, parohovou sekeru a zvířecí kosti.

III-35: obsahoval keramiku, ploché mikrojádro (A 2566), valounek (v katalogu popsán jako jádro), zvířecí kosti a lastury.

III-43: obsahoval keramiku, srpovku (A 2579) a štípač (A 2580), kostěný vidlicovitý nástroj a zlomek zvířecí čelisti.

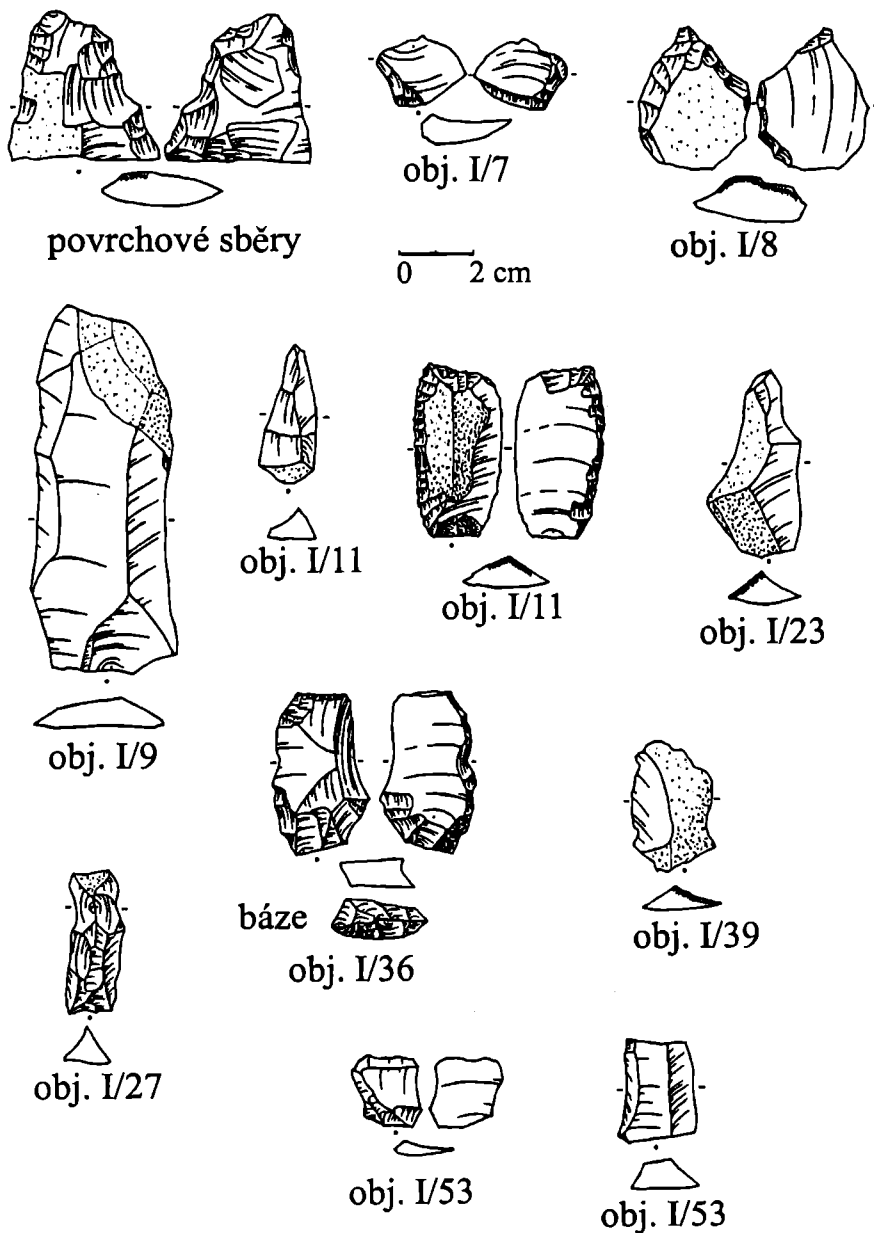
III-44: obsahoval kostrový lidský pohřeb, četnou keramiku, závěsek z kosti, závěsek ze zubu, kortikální úštěp (A 2846), kulovitý otloukač, část žernovu, zlomek křemene, neopracovaný valoun a zvířecí kosti.

III-45: obsahoval keramiku, hliněný cedník, drasadlo (A 2746), kostěnou industrii a říční škebli.

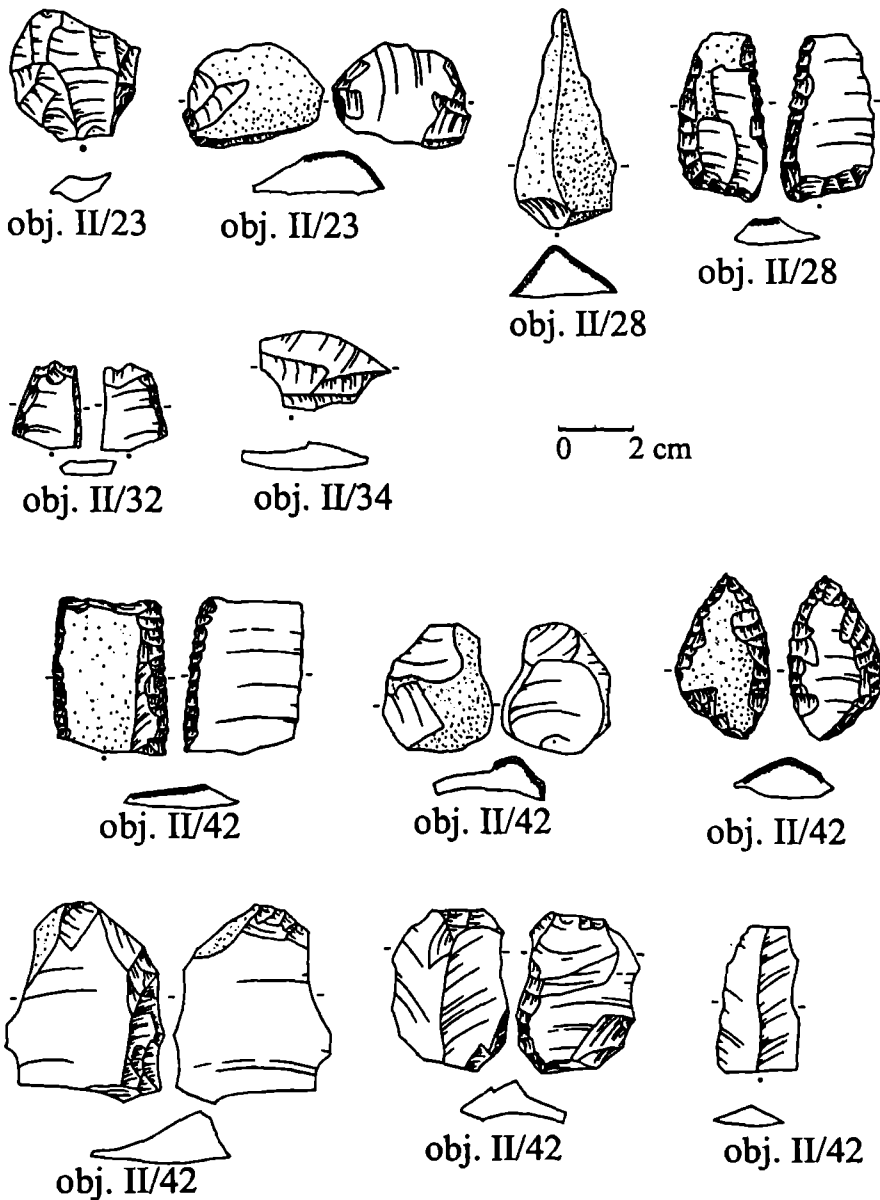
III-54: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, srpovku (A 2453), kamenný otloukač, tři zlomky pískovcových brousků, kostěnou industrii, zvířecí kosti, roh a zuby, lastury.

III-56: obsahoval keramiku, mazanici s otisky, šipku (A 2601), kostěnou industrii, zvířecí kosti a říční škebli.

Dále byla v depozitáři JM Znojmo zjištěna další ŠI mimo bez určení objektu. Jde jednak o tři kusy pocházející vzhledem k přfrustkovým číslům zřejmě ze stejného výzkumu a z jednoho objektu (A 3803 – A 3805). Ze Šatova pochází ještě kolekce 10 kusů z pozdějších nálezů (A 23834, A 24509/1–8, A 24516).

Obr. 1. Šatov cihelna – věteřovská štípaná industrie.

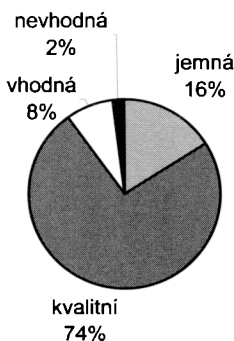

Obr. 2. Šatov cihelna – věteřovská štípaná industrie.

Analýza

Z hlediska výběru surovin je štípaná industrie věteřovského sídliště v Šatově dosti uniformní a vázaná na nejbližší zdroje. Naprosto dominuje rohovec typu Krumlovský les I (94 %), dvakrát se vyskytla i jemnější a kvalitnější varieta rohovec typu Krumlovský les II. Trojhranný úlomek křemene se stopami štípaní z objektu II/28 je ojedinělým příkladem využití této pro štípaní nepřliš vhodné suroviny. Z hlediska vhodnosti suroviny pro štípaní je zjevný zájem o kvalitní a velmi kvalitní zdroje¹ – viz graf 1.

Šatov - kvalita suroviny

Graf 1. Kvalita suroviny věteřovské ŠI ze Šatova – cihelny.

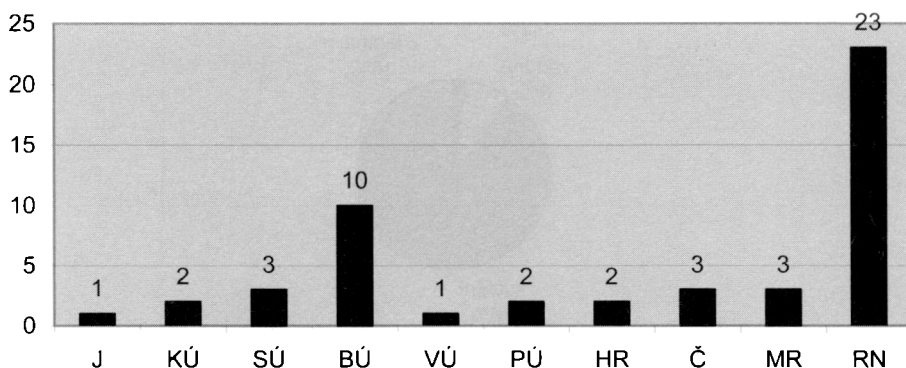
Graph 1. Quality of raw material of the Věteřov chipped industry from Šatov – cihelna.

Výběr typů štípané industrie je typický pro běžné sídliště, tedy bez významnějších dílenských aktivit ve štípaní kamenné suroviny. Značně jsou zastoupeny retušované nástroje (46 %), kdežto vyložené dílenské typy (jádra, dekortikační úštěpy, hrany a odpad) jsou v menšině (16 %). Nejpoužívanějším suportem jsou úštěpy bez kůry, běžně neretušované tvoří 20% industrie, dalších 6 % jsou úštěpy bez kůry řazené do kategorií úštěp s paralelními negativy a úštěp s ventrálními negativy. Také pro výrobu nástrojů byl použit tento suport ve 14 z 23 případů. Je zjevné, že čepelové sbíjení bylo praktikováno jen málo – soubor obsahuje

¹ Na tomto místě je vhodné nastínit chápání poněkud relativních pojmů třídění surovin podle kvality. Jako jemnou surovinu označuji velmi kvalitní suroviny, jejichž povrch je charakterizován tzv. hedvábným leskem a až mastným či kluzkým hmatovým dojmem zvláště po namočení. Patří sem například většina SGS, KL II, radiolaritů aj. Jako kvalitní označuji suroviny bez kazů a prasklin, s kompaktní hmotou, která se již nicméně na pohmat jeví poněkud drsnější než suroviny předchozí kategorie. Typickým zástupcem je například KL I, většina MJR a podobně. Jako vhodná se mi jeví surovina zrnitější a s malými kazy. Nekvalitní je surovina již špatně štípatelná typu křemene nebo surovina s výraznými inhomogenitami nebo prasklinami. Nevhodná pro štípaní je pak například surovina porézní, silně zalamující, drolivá apod.

jednu cílovou čepel a dva další fragmenty cílových neretušovaných čepelí, jako suportu bylo čepelí použito k výrobě dvojitého škrabadla a dvou srpovek. Nicméně technologie štípaní kamenné suroviny byla ještě na velmi dobré úrovni, svědčí o tom jak výběr kvalitních surovin, tak umné provedení retuše na nástrojích a nakonec i jistý podíl „speciální debitáže“ – hrany jader, úšťepy s paralelními negativy, úšťepy s ventrálními negativy a čepele nebo mikrořád² z objektu III/35. Takové typy vyžadují jistou preciznost a zkušenost ve štípaní, hrany jsou dokladem preparace jader, úšťepy s paralelními negativy a čepele pak svědčí o zvládnuté paralelní těžbě.

Šatov - přehled typů ŠI

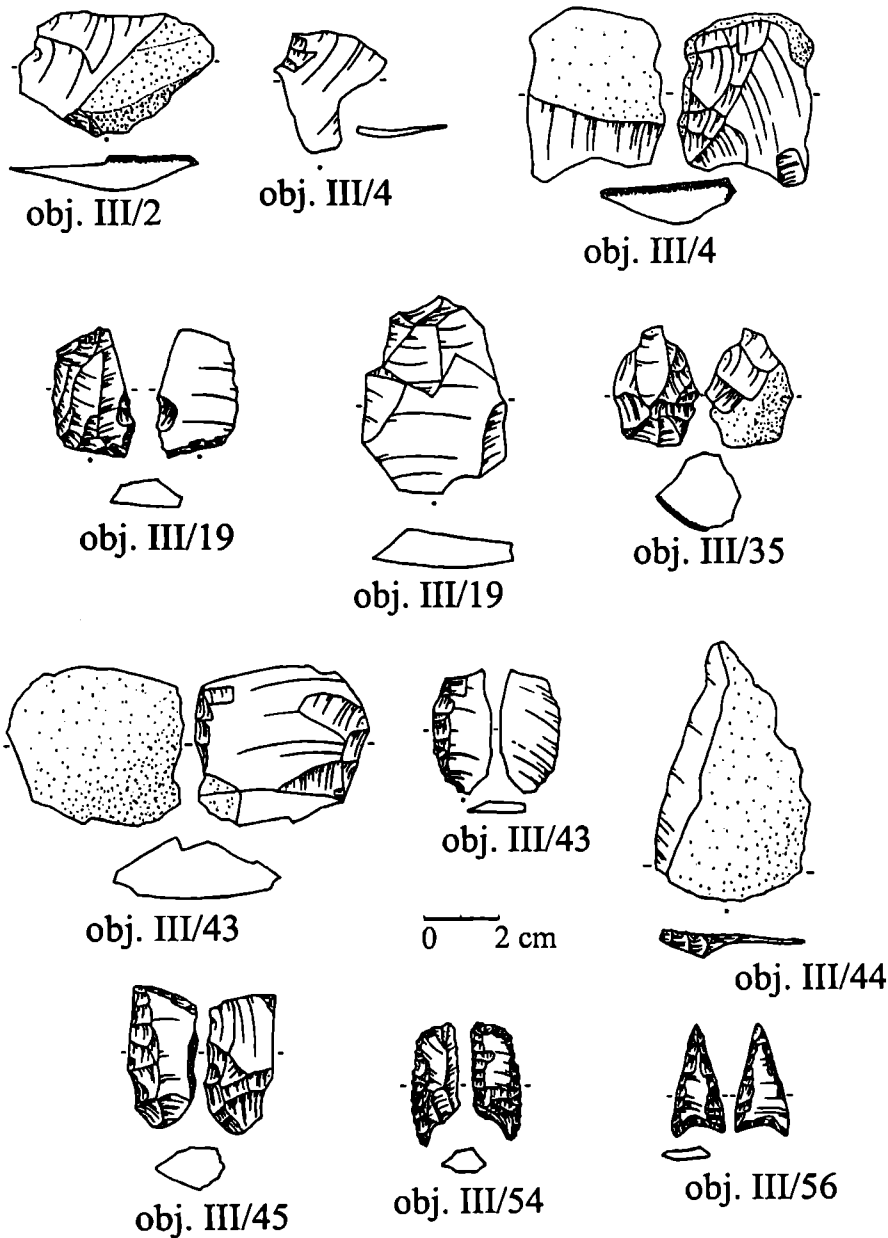

Graf 2. Přehled typů věteřovské ŠI ze Šatova – cihelny.

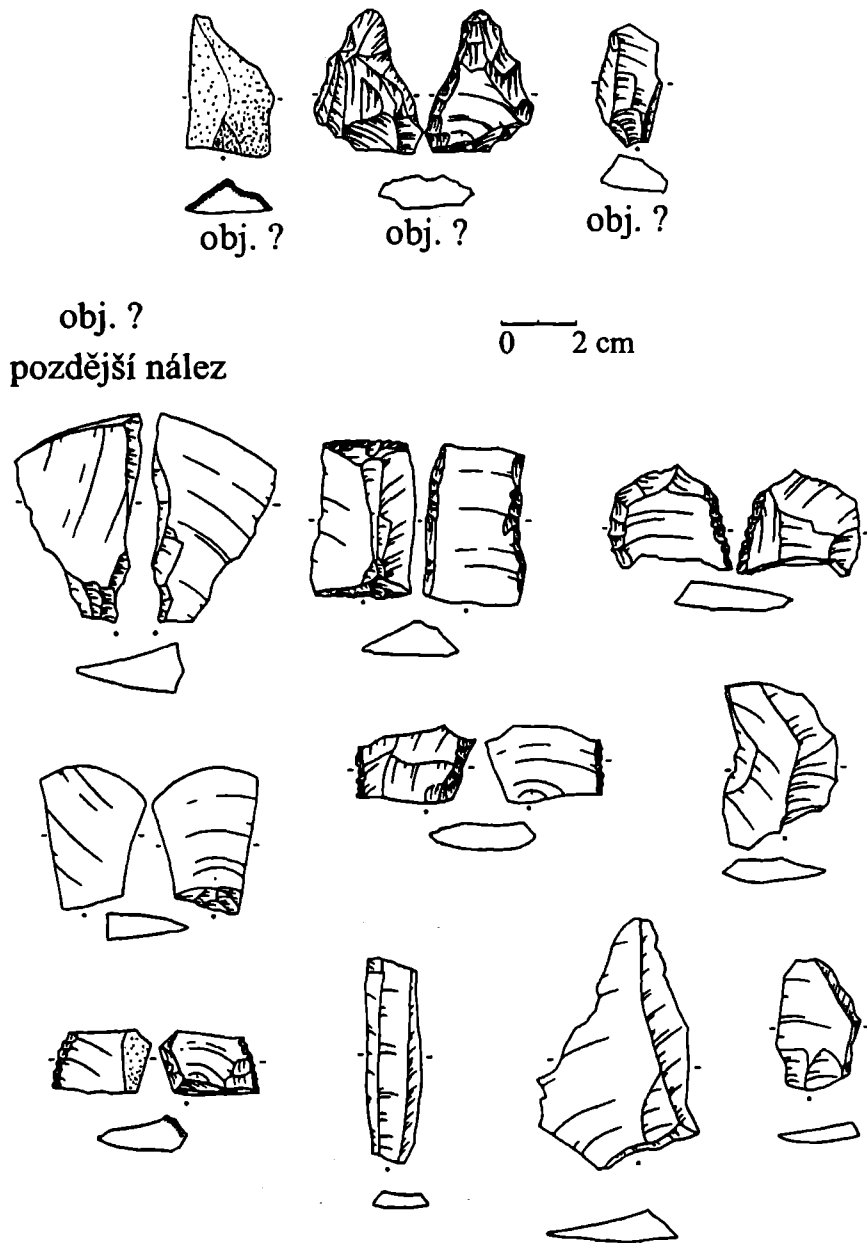
Graph 2. Overview of types of the Věteřov chipped industry from Šatov – cihelna.

Přehled typů retušovaných nástrojů odráží nejpravděpodobnější běžné činnosti na sídlišti. Ve starší době bronzové dosud nebyla kamenná štípaná industrie nahrazena bronzovými nástroji, v té době byla tato nová surovina používána především pro reprezentační účely – na výrobu šperků a militárií s reprezentační funkcí – dýky, sekeromlaty, jako nástroje mohly být snad využívány bronzové sekery a pak jistě i dlátka a šídla. Pro sklizeň obilí, zpracování kůží a drobné sídlištní práce se zřejmě nadále využívaly nástroje z kamenných surovin. Bronzové srpy se rozšířily až v následujícím období. Také pro šípky bylo zřejmě nové cenné suroviny škoda, alespoň vzhledem k menší pravděpodobnosti jejich vícenásobného použití. Je otázkou, zda používání luku slábne nebo se jen tyto předměty dostávají do sídlištních jam výjimečně vzhledem ke své funkci. Na výrobu retušovaných nástrojů a stejně tak i místních retuší byla použita jen kvalitní nebo jemná surovina.

² Jedná se ploché bifaciální úšťepové mikrořádlo s těžbou jednopodstavovou a dostřednou na jemné surovině rohovec typu Krumlovský les II.

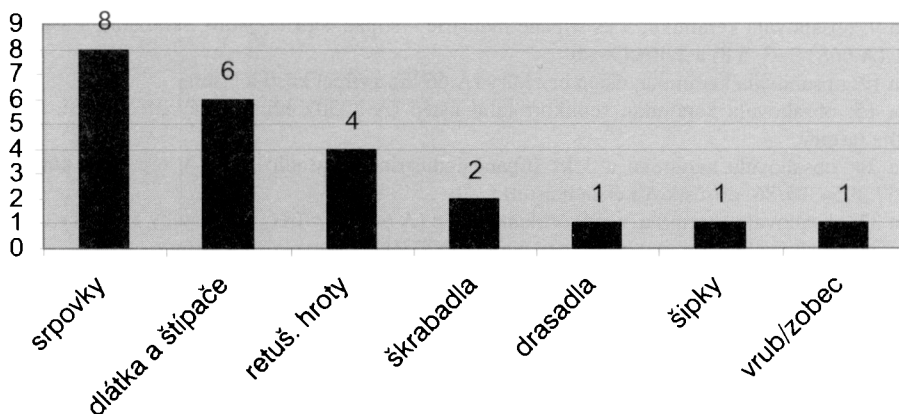

Obr. 3. Šatov cihelna – věteřovská štípaná industrie.

Obr. 4. Šatov cihelna – věteřovská štípaná industrie.

Šatov - zastoupení typů retušovaných nástrojů

Graf 3. Zastoupení typů RN ve věteřovské ŠI ze Šatova – cihelny.

Graph 3. Representation of retouched tools in the Věteřov chipped industry from Šatov – cihelna.

Vyškov – Markova cihelna

J. Skutil (1936) a po něm K. Tihelka (1953) shodně uvádějí, že roku 1936 byl zjištěn únětický kostrový hrob vybavený keramikou, pazourkovým nástrojem, kostěným šídlem a zvířecí lopatkou. Obsah těžbou rozrušovaných objektů v letech 1936–1962 zachraňoval a evidoval amatérský archeolog Gabriel Křivánek, jinak zaměstnanec cihelny. Vypracoval také velmi profesionální celkový plán s vynesením všech zachycených objektů. Naprosto převažovaly únětické sídlištní jámy (57 jam), dále 33 únětických kostrových hrobů, 9 velatických sídlištních jam, nepočtené objekty z halštatu a doby stěhování národů. Podle evidenčních záznamů vyškovského muzea byla většina nálezů zainventována až v průběhu 80. let 20. století, kdy byla zřejmě sbírka postupně předána. Archeologický výzkum byl veden v jedné části cihelny (parcely 359/1–362/1 a 373/1) J. Ondráčkem v listopadu roku 1957 a červnu roku 1958. Jeho nálezová zpráva je uložena v archivu AÚ ČAV Brno. Výzkum zjistil vedle několika hrobů KZP a doby stěhování národů také únětickou sídlištní jámu, dva únětické kostrové hroby a také 11 velatických sídlištních jam. Z obou únětických hrobů pocházela i štípaná industrie, ve sbírkách muzea však není. Žádný záznam o nálezových okolnostech hmotné kultury zachráněné Křivánkem není znám, v přírůstkových knihách je většinou uvedeno číslo sídlištní jámy a datace podle keramiky. Celkem jsem ve sbírkách Muzea Vyškovska nalezla 51 ks spolehlivě datované starobronzové štípané industrie ze sídlištních objektů z Markovy cihelny³.

³ Hodnocení ŠI z ostatních sídlištních jam (velatických a halštatských) a z hrobů by vyžadovalo širší vzorek nálezů. Uvádím je v tomto přehledu proto, že tato štípaná industrie dosud nebyla podrobněji publikována (byla zmíněna jen přítomnost ŠI v kontextu únětických jam v areálu Markovy cihelny).

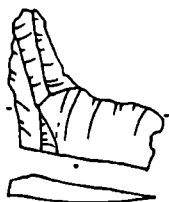
Únětické sídlištní jámy

- jáma 5: obsahovala keramiku, fragment úštěpu bez kůry (A 6668), oblázek, zvěřecí kosti a lastury
 jáma 7: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry s ventrálními negativy (A 6679), zvěřecí kosti a lastury
 jáma 9: obsahovala keramiku, 5 ks štípané industrie – štípač, šipka?, jádro, škrabadlo a úštěp bez kůry (A 6681/1–3, 5 8) a zvěřecí kosti
 jáma 12: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6696), zvěřecí kosti a lastury
 jáma 15: obsahovala keramiku, semikortikální úštěp (A 7230), hliněné závaží, přeslen, zvěřecí kosti a lastury
 jáma 24: obsahovala keramiku a 3 ks štípané industrie – drasadlo a dva úštěpy bez kůry (i.č. 18857:395–397/86, přírůstková čísla nejsou)
 jáma 32: obsahovala keramiku, semikortikální úštěp (A 6720), zvěřecí kosti, zuby a lastury
 jáma 34: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6723/1), zvěřecí kosti a lastury
 jáma 41: obsahovala keramiku, dvě dlátka a štípač (A 6730/1–3), mazanici, zvěřecí kosti a lastury
 jáma 48: obsahovala keramiku, 5 ks štípané industrie – 2 jádra, drasadlo a 2 úštěpy (A 6750/1–5) a zvěřecí kosti
 jáma 50: obsahovala keramiku, kortikální úštěp (A 6756/1) a úštěp s paralelními negativy (A 7033), kolečko ze stěpu, mazanici, broušenou industrii z břidlice, kamenný brousek, zvěřecí kosti a lastury
 jáma 53: obsahovala keramiku, škrabadlo (A 6764/1) a přepálený fragment KL I, hliněné závaží, valoun, mazanici a zvěřecí kosti
 jáma 54: obsahovala keramiku, 4 ks štípané industrie – retušovaný nástroj a úštěpy (A 7050/1–4), další tři úštěpy bez kůry (A 6770/1–3), trojhranný blok křemene s hrubými výštěpy, keramickou dyznu, kostěné šídlo, parohovou industrii, zvěřecí kosti, zuby a rohy
 jáma 55: obsahovala keramiku, dva úštěpy bez kůry (A 6778/1–2), kostěné šídlo, zvěřecí kosti a lastury
 jáma 58: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6787/2), mazanice, kostěné šídlo a zvěřecí kosti
 jáma 60: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 7019), ve svrchní vrstvě byla zjištěna hmotná kultura starší doby železné
 jáma 62: obsahovala keramiku a škrabadlo (A 6792/1)
 jáma 64: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6798), hliněnou destičku, broušenou industrii z břidlice, kamenný brousek, zvěřecí kosti
 jáma 77: obsahovala keramiku, místně opotřebený zlomek (A 6811), 2 kostěná šídla a zvěřecí kosti
 jáma 94: obsahovala keramiku, semikortikální úštěp (A 6842), zvěřecí kosti
 jáma 104: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6851), keramický přeslen a kostěné hladítko
 nečíslovaná jáma (a): obsahovala keramiku, 5 ks štípané industrie – úštěpy (A 6873/1–5), mazanice, oblázek, zvěřecí kosti a lastury
 nečíslovaná jáma (b): obsahovala keramiku, fragment úštěpu (A 7012), zvěřecí kosti, oblázek
 nečíslovaná jáma (c): obsahovala keramiku, 4 ks štípané industrie – jádérko, srpovku, dlátko a semikortikální úštěp (A 7340–1–3,5), zvěřecí kosti

Z nečíslované, údajně únětické jámy pochází 2 úštěpy s paralelními negativy (A 8910 a 8986), rydlo (A 8987), čepel (A 8988), příčnou retuš (A 8990), fragment semikortikálního úštěpu (A 8991), fragment čepele (A 8992), dvě jádra (A 8993 a 8994), šídlo/průbojník a 10 úštěpů (A 8996/1–10) a navíc soubor 29 středověkých křesadel z jemného silicitu krakovskočenstochovské jury (A 8985). Vzhledem k tomu, že přírůstkové karty těchto nálezů v muzeu Vyškov nejsou, nálezová zpráva neexistuje a výběr suroviny i morfologie industrie se poněkud odlišují od ostatních nálezů, ponechám tyto nálezy stranou. Jiný, například keramický, datovatelný materiál z daného objektu není k dispozici.

Únětické hroby

- hrob 12: obsahoval skelet, keramiku a 2 ks štípané industrie – jádérko a úštěp bez kůry (A 7069/1,2)
 hrob 21: obsahoval skelet, keramiku, bronzovou jehlici a trubičku, kostěnou industrii, plošné retušované šipku (A 7088/1) a lasturu

obj. 5

obj. 7

0 2 cm

obj. 9

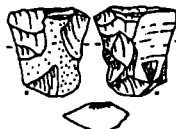
obj. 9

obj. 9

obj. 9

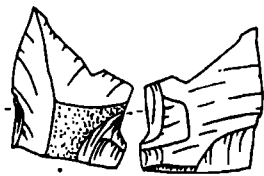
obj. 9

obj. 12

obj. 15

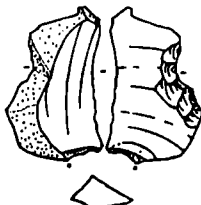
obj. 32

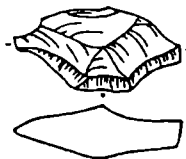
obj. 24

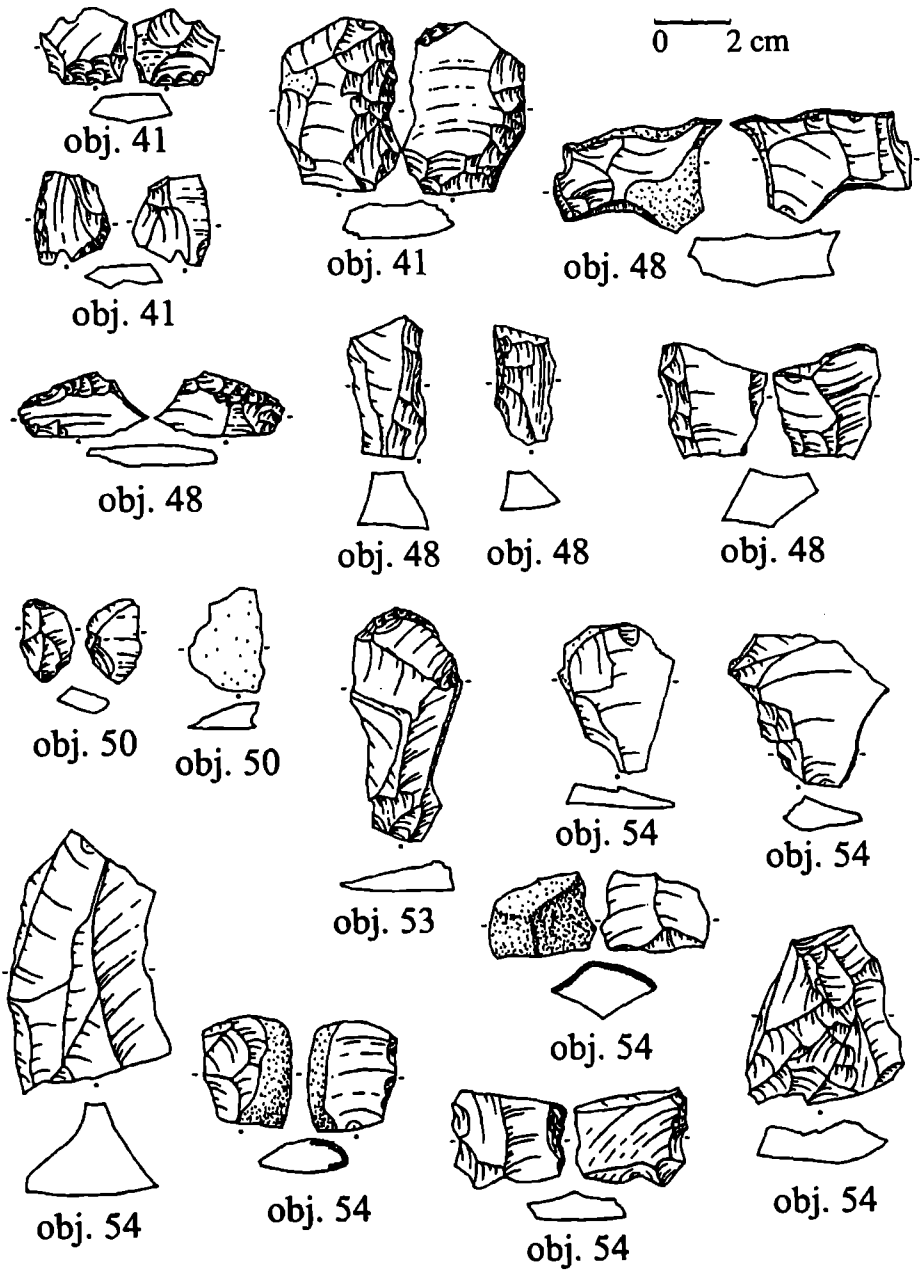
obj. 24

obj. 24

obj. 34

Obr. 6. Vyškov, Markova cihelna – únětická šúpaná industrie.

Velatické sídlištní jámy

jáma 19: obsahovala keramiku, ploché jádro a drobný fragment úštěpu (A 7160/1–2), keramický přeslen a cedník, kámen a zvířecí kosti

jáma 52: obsahovala keramiku, úštěp bez kůry (A 6903/1) a zvířecí zub

nečíslovaná jáma: obsahovala keramiku, kamenný štípaný nástroj se zoubky (A 6915/1), montol/podstavec k ohništi a lastury

Halštatské sídlištní jámy

jáma 54: obsahovala keramiku a ploché jádro (A 6923)

nečíslovaná jáma: obsahovala keramiku a úštěp bez kůry (A 7323)

Nedatované sídlištní jámy

jáma 8: obsahovala keramiku únětickou, velatickou i halštatskou, ploché jádro (A 7283), kamenou těrku, zvířecí kosti a lastury

nečíslovaná jáma: obsahovala neurčenou keramiku a dlátko (A 7327)

nečíslovaná jáma: obsahovala neurčenou keramiku, semikortikální úštěp (A 6956), mazanici, okrové barvivo, kámen a zvířecí kosti

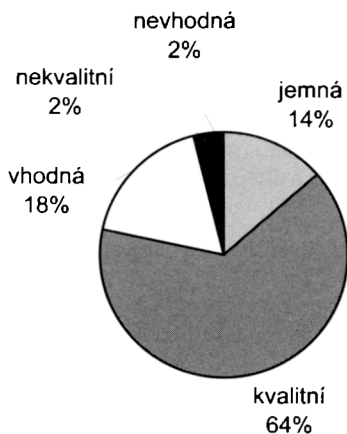
Analýza

Surovinové spektrum únětické industrie z Markovy cihelny je pestřejší v závislosti na geografické poloze lokality. Ačkoli rohovec typu Krumlovský les I a II dominuje (76 %, varieta KL I 70 %), častěji se objevují suroviny z lokálních či blízkých zdrojů – drahanský křemenec – sluňák (16 %) a moravské jurské rohovce (4 %). Také se již příležitostně používaly suroviny ze vzdálenějších zdrojů, především silicity glacienních sedimentů (4 %). Ve výběru surovin podle kvality (vhodnosti ke štípaní) se dosti odrazilo používání méně kvalitních drahanských křemenců, které byly většinou řazeny ke kategorii „vhodná surovina“. V jednom případě byla tato surovina zhodnocena již jako nekvalitní a jako zcela nevhodná ke štípaní se mi pro množství kazů a dutinek jevila surovina úštěpu bez kůry z jámy 54 – rohovec typu Krumlovský les I. Do kategorie „jemná surovina“ byly zařazeny všechny vzorky silicitu glacienních sedimentů a rohovce typu Krumlovský les II i jeden exemplář přechodného charakteru KL I a KL II a dva případy KL I. Zájem o výběr kvalitní či velmi kvalitní suroviny je ještě dosti vysoký.

Výběr typů štípané industrie odráží nedflenský charakter sídliště v oblasti štípaní kamenné suroviny. Typy, které přímo souvisí s výrobou štípané industrie – tedy jádra, dekortikační úštěpy, hrany a odpad však tvoří téměř pětinu souboru a rovněž podíl úštěpů bez kůry je vyšší (36,5 %). Běžnému spektru odpovídá i zastoupení typu suportu retušovaných nástrojů, z 15 nalezených nástrojů je jich 9 na úštěpu bez kůry nebo jeho fragmentu. Ani v jednom případě nebyl zjištěn čepelový suport, jediným náznakem příležitostného, ale nikoli náhodného, čepelového sbíjení jsou některé negativy na jádru z jámy 9⁴. Ani úštěpy s paralelními negativy, jejichž štípaní má k čepelovému sbíjení nejbližší, nejsou časté. Zastoupení jader je vyrovnané – dvě jádra plochá jsou bifaciální úštěpová s nepravidelnou těžbou a další dvě prostorová (tj. ne plochá) se změněnou orientací a dvoupodstavové na úštěpu. Oba typy jsou ve starší době bronzové zcela běžné.

⁴ Jde o prostorové (v kontrastu k tzv. plochým jádrům) úštěpové a čepelové jádro se změněnou orientací na kvalitní surovině rohovec typu Krumlovský les I.

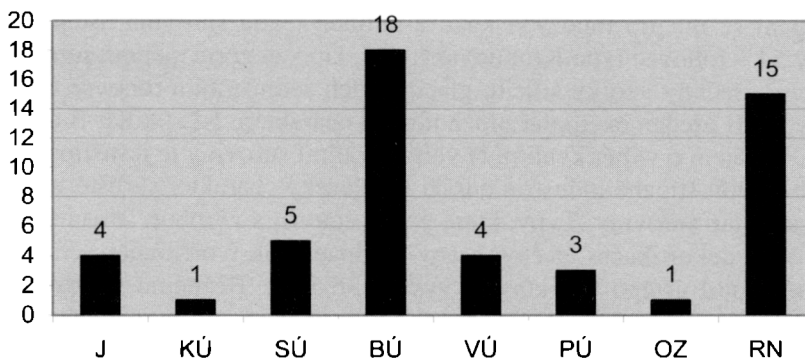
Vyškov - kvalita suroviny

Graf 4. Kvalita suroviny únětické ŠI z Vyškova – Markovy cihelny.

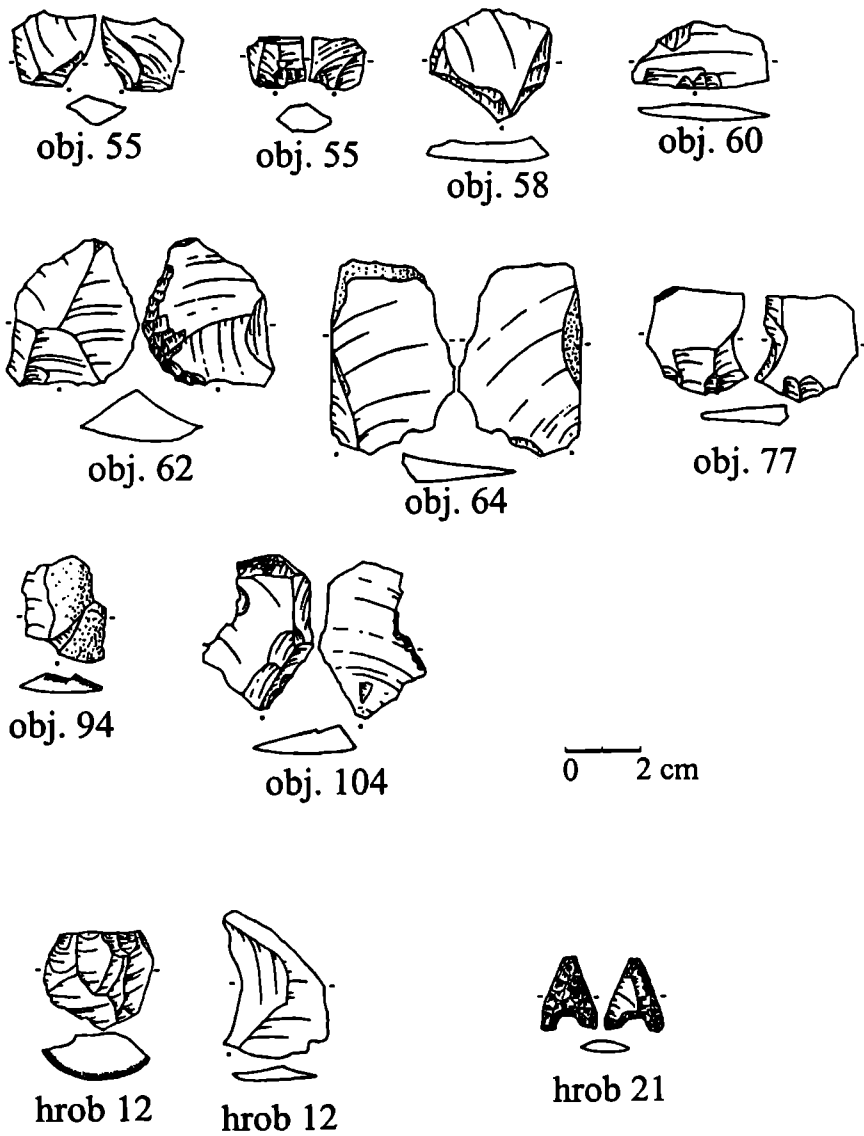
Graph 4. Quality of raw material of the Únětice chipped industry from Vyškov – Markova cihelna.

Vyškov - přehled typů ŠI

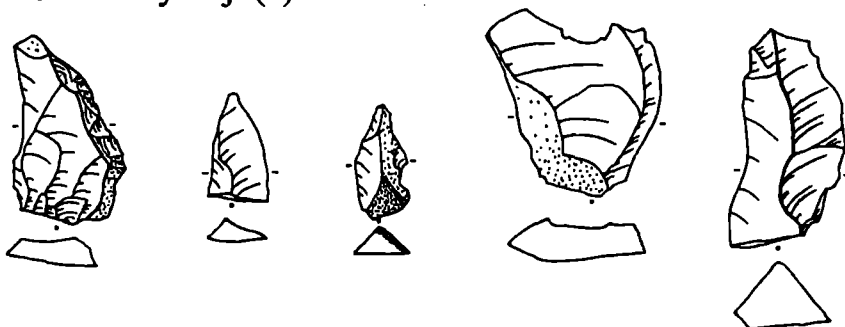
Graf 5. Přehled typů únětické ŠI z Vyškova – Markovy cihelny.

Graph 5. Overview of types of the Únětice chipped industry from Vyškov – Markova cihelna.

Obr. 7. Vyškov, Markova cihelna – únětická štípaná industrie.

nečíslovaný obj. (a)

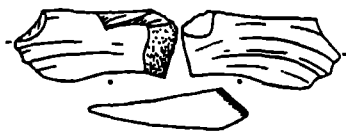

nečíslovaný obj. (b)

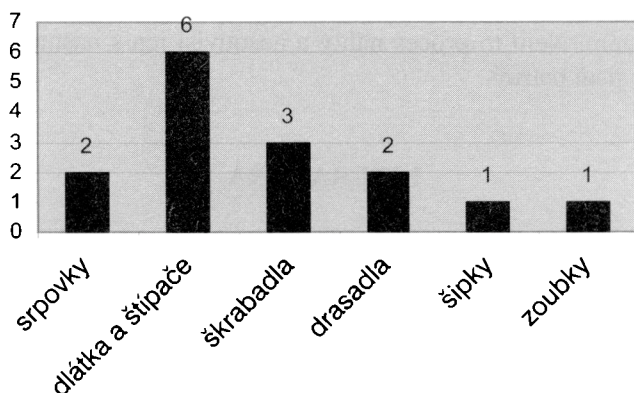
0 — 2 cm

nečíslovaný obj. (c)

Spektrum retušovaných nástrojů v sídlištních únětických objektech Markovy cihelny zahrnuje běžné sídlištní nástroje, které ještě ve starší době bronzové nebyly nahrazeny novou surovinou – bronzem. Poněkud vyšší je výskyt různých štípacích nástrojů, srpovky, škrabadla a drasadla jsou tím nejběžnějším kameným štípaným inventářem sídlišť starší doby bronzové. Na výrobu retušovaných nástrojů byla použita pouze jemná a kvalitní surovina, vedle rohovce typu Krumlovský les I to byly jednotlivě jemné suroviny silicit glacienních sedimentů a rohovec typu Krumlovský les II.

Vyškov - zastoupení typů retušovaných nástrojů

Graf 6. Zastoupení typů RN v únětické ŠI z Vyškova – Markovy cihelny.
Graph 6. Representation of retouched tools in the Únětice chipped industry from Vyškov – Markova cihelna.

Srovnání a shrnutí

Ze srovnání obou souborů štípané industrie ze starší doby bronzové je zjevné, že situace na sídlištních dané doby a oblasti (jižní Morava) bude dosti podobná. Štípaná industrie se jak na únětickém, tak na věteřovském sídlišti nachází v sídlištních jamách kuželovitého profilu o velkém průměru, společně s početnými zlomky soudobé keramiky, kostěnou a případně parohovou industrií, další sídlištní hmotnou kulturou jako jsou přesleny a tkalcovská závaží, kamenné destičky a brousky, dále s mazanicí, zvířecími kostmi a lasturami. Jsou tedy běžným inventářem odpadních jam. Z hlediska výběru surovin je dáována přednost snadno dostupným surovinám z bližšího okolí, importy ze vzdálených oblastí nacházíme jen výjimečně (SGS). Je nadále kladen důraz na výběr surovin kvalitních a velmi kvalitních, které se ideálně hodí pro ekonomicky zaměřenou (produktivní) výrobu štípané industrie. O ní také svědčí jak úroveň zpracování suroviny i debitáže a vysoký podíl nástrojů, tak technologické postupy těžby (preparace,

jistá míra paralelního sbíjení a příležitostné čepelové sbíjení, těžba z malého suportu – úštěpy s ventrálními výštěpy, mikrojádru, jádro na úštěpu). Surovina musela být na sídliště donášena již v poloopracovaném stavu nebo již jako finální produkty, svědčí o tom malé zastoupení dílenských typů ŠI v obou souborech. Zjištěná jádra se nevymykají běžnému standartu plochých a prostorových jader starší doby bronzové (OLIVA 1999). Také spektrum retušovaných nástrojů je podobné na obou lokalitách, z kamene byly běžně vyráběny nástroje nezbytné k drobným pracím na sídlišti a ke sklizni: srpovky, škrabadla, drasadla, vruby, dlátka a štípače a podobně. Ojedinele se najde i kamenná šipka s plošnou retuší.

V porovnání se soubory paleolitické či neolitické ŠI jde ve starší době bronzové o podstatně menší soubory, což ztěžuje objektivní statistické vyhodnocení a zvyšuje možnost potencionální odchylky. Nicméně získaný obraz odpovídá dosavadní představě pozvolného nahrazování a vytlačování kamenné štípané suroviny bronzem. Není to proces náhlý a nesouvisí jen s nástupem bronzu, ale na sídlištích je jistě patrný.

LITERATURA

- OLIVA, M. 1999: Těžba a distribuce – vývoj hospodaření se surovinou, 287. In: OLIVA, M. – NERUDA, P. – PŘICHYSTAL, A. 1999: Paradoxy těžby a distribuce rohovce z Krumlovského lesa, PA XC 1999/2, 229–318.
- SKUTIL, J. 1936: Pravěká sídliště, pohřebiště a nálezy na Vyškovsku. In: Ročenka Prvního kontribučního spořitelny ve Vyškově za rok 1936, 36–37.
- TIHELKA, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště, PA XLIV-2, 229–328, zvl. s. 306 a 312.
- TIHELKA, K. 1952: Sídlíště věteřovského typu na Moravě, ČMMB XXXVII, 321–322.

NÁLEZOVÉ ZPRÁVY

TIHELKA, K. – VILDOMEČ, V. 18/67 AÚ ČAV Brno.

KŘIVÁNEK, G.: rukopisné záznamy záchranných sezón v Markově cihelně, uloženo v Muzeu Vyškovska.

ONDRÁČEK, J. 1493/59 vázaná nálezková zpráva AÚ ČAV Brno.

CHIPPED INDUSTRY OF THE EARLY BRONZE AGE

For several years we can see a certain increase of scientific interest concerning the postpaleolithic chipped industry. I am presenting an analysis of two larger collections of the chipped industry from settlements of the Early Bronze Age therefore. Those are settlement of Únětice culture called Vyškov – Markova cihelna and settlement of Věteřov culture called Šatov – cihelna. The comparison of both collections of the chipped industry of the Early Bronze Age reveals that the situation of settlements of the given period and location (South Moravia) is rather similar. The chipped industry is located in settlement pits of conical profile with large diameter both in the Únětice and Věteřov settlements, and it is accompanied with a number of fragments of contemporary ceramics, bone or antler industry and other settlement material culture, such as

spindles and weaver's weights, stone tablets and sharpeners, further with daub, animal bones and shells. They are thus a common inventory of waste pits. Considering the choice of raw materials, easily available raw materials from close surrounding is preferred; imports from distant regions can be seen exceptionally (SGS). It is still insisted on choice of quality and high-quality raw materials that are perfectly suitable for the economic (productive) manufacture of the chipped industry. That is also evident both from the level of raw material and debitage treatment and from the mining technique (preparation, certain level of parallel chipping and occasional blade chipping, mining from a small support- flakes with ventral negatives, microcore, flake core). Raw material must have been brought into the settlements as half-finished or as final products, which is evident from a small representation of workshop types of the chipped industry in both collections. The found cores do not differ from a common standard of flat and spatial cores of the Early Bronze Age (OLIVA 1999). The spectrum of retouched tools is similar on both localities too; stone usually served for production of tools necessary for fine works in the settlement and for harvest: sickles, side-scrapers, end-scrapers, notches, chisels and splitters etc. Sporadically a stone arrow with flat retouche is found.

Compared with collections of the paleolithic or neolithic chipped industry the Early Bronze Age provides by far smaller collections, which makes objective statistic evaluation more difficult and it increases possibility of potential error. However, the gained picture corresponds with the standing idea of gradual substitution and replacement of the chipped industry with bronze. That is no sudden process and it is not related to rise of bronze only, however, it is apparent in the settlements.

Tabulka 1. Přehled ŠI ze Šatova

číslo	objekt	surovina	kvalita suroviny	typ	technika	typ RN
208	?	KL I	vhodná	KÚ		
211	?	KL I	kvalitní	fragment Č		
222	?	KL I	kvalitní	RN na BÚ	částečná plošná retuš	retušovaný hrot
231	?	KL I	kvalitní	BÚ		
232	?	KL II	jemná	RN na Č	dors. terminál. i bazál. a ventr. bilaterální ret.	dvojitě škrabadlo
233	?	KL I	kvalitní	BÚ		
234	?	KL I	kvalitní	RN na BÚ	ventrální škrabadlová retuš	ventrální škrabadlo
235	?	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bifac. later. srp., opozit. dors. otup., ventr. pl.	srpovka
236	?	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bifac. later. srp. a opozit. dors. otup. retuš	srpovka
237	?	KL I	kvalitní	RN na SÚ	bifac. later. srp. a opozit. dors. otup. retuš	srpovka
238	?	KL I	kvalitní	BÚ		
239	?	KL I	vhodná	BÚ		
240	?	KL I	kvalitní	BÚ		
229	I, 07	KL I	kvalitní	MR/Opotř na BÚ	laterální a bazální retuš	
227	I, 08	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bifac. laterální a terminální retuš	retušovaný hrot
193	I, 09	KL I	kvalitní	Č		
198	I, 11	KL I	kvalitní	RN na Č	bifac. later. a terminální retuš	srpovka
224	I, 11	KL I	kvalitní	podhřebenová "čepel"		
205	II, 23	KL I	kvalitní	SÚ		
225	II, 27	KL I	kvalitní	Hr		
216	I, 36	KL I	kvalitní	RN na BÚ	výrazná bifac. basální ret. s využitím výšky bulbu	dlátko
209	I, 39	KL I	vhodná	fragment SÚ		
210	I, 39	KL I	vhodná, přepál.	PÚ		
204	I, 53	KL I	kvalitní	fragment PÚ		
215	I, 53	KL I	kvalitní	BÚ		
203	II, 23	KL I	kvalitní	BÚ	dostředná těžba "levallois" patka	
218	II, 23	KL I	kvalitní	RN na KÚ	obití ze dvou stran	štípač
200	II, 28	KL I	kvalitní	RN na SÚ	bifac. later. srpová a dors. later. otupující ret.	srpovka
213	II, 28	křemen	nevhodná	přír. úlomek s uprav. bází		
223	II, 32	KL I	kvalitní	RN na fragmentu BÚ	bifac. later. retuš, dva terminální zoubky	vrub/zobec
214	II, 34	KL I	kvalitní	fragment BÚ		
191	II, 42	KL I	kvalitní	RN na KÚ	obvodová bifaciální retuš	retušovaný hrot
195	II, 42	KL I	kvalitní	fragment Č		
197	II, 42	KL I	kvalitní	RN na fragmentu Č	bifac. srpová a dors. otupující retuš	srpovka
212	II, 42	KL I	jemná	VÚ		
217	II, 42	KL I	kvalitní	RN na fragmentu BÚ	bifaciální terminální opotřebení	štípač
219	II, 42	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bifac. termin. a ventr. later. ret. (nedrasadlová)	dlátko/štípač
207	III, 02	KL I	kvalitní	SÚ		

číslo	objekt	surovina	kvalita suroviny	typ	technika	typ RN
230	III, 04	KL I	kvalitní	MR/VÚ	ventrálně retušovaný SÚ, ne drasadlo	
202	III, 04	KL I	jemná	BÚ		
192	III, 19	KL I	kvalitní	RN na PÚ	bazální bifaciální retuš	dlátko
206	III, 19	KL I	kvalitní	BÚ		
228	III, 35	KL II	jemná	Jádro	plochý úšt. bifac. mikrojádro s těžbou dostř. a 1P	
199	III, 43	KL I	jemná	RN na fragmentu BÚ	dorsální laterální retuš	srpovka
220	III, 43	KL I	jemná	RN na KÚ	ventrální bilaterální oštípání	štípač
194	III, 44	KL I	jemná	KÚ	fazetovaná patka	
226	III, 45	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bifaciálně oštípaný laterál	drasadlo
196	III, 54	KL I	jemná	RN na BÚ	bifac. obvodová a částečná plošná retuš	srpovka
201	III, 56	KL I	kvalitní	RN na BÚ	obvodová bifaciální retuš	šipka
221	povrch. sběr	KL I	kvalitní	RN na fragmentu SÚ	částečná plošná bifac. retuš	retušovaný hrot

Tabulka 2. Přehled ŠI z Vyškova

číslo	objekt	surovina	kvalita suroviny	typ	technika	typ retušovaného nástroje
302	?a	sluňák	vhodná	SÚ		
303	?a	sluňák	vhodná	PÚ		
304	?a	KL I	kvalitní	PÚ	po změně orientace jádra	
305	?a	sluňák	vhodná	BÚ		
306	?a	KL I	jemná	SÚ		
307	?b	KL I	kvalitní	OZ		
308	?c	KL I	kvalitní, přepál.	fragment SÚ		
309	?c	rohovec	vhodná, přepál.	Jádro	ploché ústěp. bifac. s nepravidelnou těžbou	
310	?c	KL I	kvalitní, přepál.	RN na SÚ	bifac. later. srpová retuš	srpovka
311	?c	KL I	kvalitní	RN na BÚ	terminální bifaciální retuš a opotřebení	dlátko
264	05	KL I	kvalitní	fragment BÚ		
265	07	KL II	jemná	VÚ		
266	09	KL I	kvalitní	RN na SÚ	část. ploš. ret. a intenz. oštipaný laterál	štipač
267	09	KL I	kvalitní	RN na BÚ	dors. ploš. retuš a ventr. ztenčení	šipka nebo drobný hrot
268	09	KL I	kvalitní	BÚ		
269	09	KL I	kvalitní	Jádro	prostor. ústěp. (a čep.?) se změnou orientací	
270	09	KL I	kvalitní	RN na KÚ	ventr. škrab. retuš a zahrocení laterálu	kombinace ventrální škrabadlo/šídlo
271	12	KL VII	jemná	BÚ		
272	14	KL I	kvalitní	SÚ		
273	15	KL I	kvalitní	SÚ		
343	24	KL I	kvalitní	RN na SÚ	ventrální later. drasadlová retuš	ventrální drasadlo
344	24	KL I	kvalitní	fragment BÚ		
345	24	KL I	kvalitní	BÚ		
274	32	KL I	kvalitní	SÚ/VÚ		
275	34	sluňák	nekvalitní	BÚ		
276	41	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bazální a terminál. retuš a opotřebení	dlátko
277	41	KL I	kvalitní	RN na BÚ	dors. retuš a oštipání L laterálu, ventr. výštep	dlátko
278	41	KL I	kvalitní	RN na BÚ	středavé laterální oštipání	štipač
279	48	KL I	kvalitní	Jádro	prostor. úšt. 2podst. na SÚ	
280	48	sluňák	vhodná	Jádro	zbytek ploch. bifac. úšt. s nepravid. těžbou	
281	48	sluňák	kvalitní	BÚ		
282	48	KL I	kvalitní	BÚ	po změně orientace jádra	
283	48	KL II	jemná	RN na fragm. BÚ	bifac. terminál. drasadl. ret., dlátk. opotřebení	kombinace drasadlo/dlátko?
284	50	KL I	kvalitní	PÚ		
285	50	KL I	kvalitní	KÚ		
286	53	KL I	kvalitní	RN na BÚ	terminál. škrabadl. ret. na reparačním ústěpu	škrabadlo
287	54	sluňák	vhodná	BÚ		
288	54	sluňák	vhodná	KÚ/VÚ		

číslo	objekt	surovina	kvalita suroviny	typ	technika	typ retušovaného nástroje
289	54	KL I	kvalitní	RN na BÚ	bilaterální zoubkovaná retuš	zoubky
290	54	SGS	jemná	RN na SÚ	ventrální laterální srpová retuš	srpovka
291	54	KL I	kvalitní	BÚ		
292	54	KL I	kvalitní	fragment BÚ		
293	54	KL I	nehodná	BÚ		
294	55	KL I	vhodná	fragment BÚ		
295	55	KL I	jemná	fragment PÚ/VÚ		
296	58	MJR	vhodná, přepál.	BÚ		
297	60	KL I	kvalitní	BÚ		
298	62	KL I	kvalitní	RN na BÚ	ventr. later. škrabadlová retuš, sejmutí bulbu	ventrální škrabadlo
299	62	KL I	kvalitní	BÚ		
300	77	KL I	kvalitní	RN na přír. úloмку	bifac. MR a štípačové opotřebení	štípač
301	104	SGS	jemná	BÚ	opotřebený	

